

Identity Discourse Analysis in Foreign Policymaking; A Comparison of Iran and Turkey in the Syrian Crisis

Ali Ashraf Nazari¹
Parham Pourramezan²

Abstract

With the rise of the Assad regime in Syria, the issue of identity has gained significant importance. Alongside this, the presence of Iran and Turkey as two ideologically driven, conflict-oriented actors in the region has further highlighted the role of identity in shaping political conflicts in Mesopotamia. Given these developments, the central research question of this study can be framed as follows: “How have identity-related factors influenced the competition between Iran and Turkey in the Syrian crisis?” This research aims to analyze the impact of ideological and ethno-religious identities on the foreign policies of Iran and Turkey toward Syria, while also examining how this rivalry has affected the security and geopolitical structure of the Mesopotamian region. Using a qualitative research methodology, the authors seek to test the hypothesis that “the clash between the identities constructs of the Islamic Republic of Iran and Turkey has been a significant factor in intensifying competition and increasing instability in Syria and the broader region.” The study concludes that identity-based factors have played a crucial and compelling role in shaping the behavior and foreign policies of Iran and Turkey in the Syrian crisis. Contrary to analyses that focus solely on geopolitical or economic interests, this research demonstrates that ideological, religious, and historical identities have fundamentally shaped the perceptual frameworks of decision-makers in both countries, significantly influencing their strategic choices and alliances. Turkey, drawing on its Sunni identity and neo-Ottoman aspirations, has supported Sunni opposition groups against the Assad government, while Iran, with its Shi’a-oriented approach and discourse of resistance, has backed the Assad regime and its allied forces.

Keywords: Regional conflicts, Mesopotamia, Iran, Turkiye, Neo-Ottomanism.

-
1. Associate Professor, Department of Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran (Corresponding Author).
aashraf@ut.ac.ir
 2. Researcher, Middle East Conflict and Cooperation Group, Scientific Research and Strategic Studies of the Middle East, Tehran, Iran.
parhampourramezan@ut.ac.ir

Mesopotamian Political Studies, 2025, Vol. 3, Issue 4, pp. 517-540.

Received: 22 May 2025, **Accepted:** 03 June 2025

Doi: 10.22126/mps.2025.12210.1065

Copyright © The Authors
Publisher: Razi University.

Extended Abstract

1. Introduction

In the context of the Syrian crisis, identity politics has emerged as a fundamental factor shaping regional rivalries and foreign policy strategies. Iran and Turkey, as two major regional powers, have engaged in divergent approaches to the Syrian conflict—approaches deeply rooted in their ideological, sectarian, and civilizational identities. While Iran has supported the Assad regime under the rubric of the “Axis of Resistance,” Turkey has backed Sunni opposition groups based on a neo-Ottoman and Sunni-nationalist discourse. The collapse of the Assad government and the emergence of new non-state actors like Abu Muhammad al-Julani’s Hay’at Tahrir al-Sham has added layers of complexity to the conflict, raising key questions regarding the role of identity in shaping post-Assad regional dynamics.

2. Theoretical framework

This study is grounded in constructivist theory within the field of international relations. Constructivism emphasizes the social construction of reality, the role of collective identity, and the importance of “Othering” in the formation of foreign policy behavior. In this view, national interests are not fixed but are shaped by discursive frameworks and identity narratives. The concept of identity, particularly in its ideological, religious, and civilizational dimensions, plays a central role in understanding how states define threats, alliances, and strategic objectives. The analysis also considers Alexander Wendt’s theory of identity formation through intersubjective recognition, which posits that the “self” is formed in relation to the perceived “other.”

3. Methodology

The study employs a qualitative discourse analysis method, drawing on political speeches, strategic documents, media narratives, and academic literature from both Iranian and Turkish sources. Case studies include the evolving roles of Iran and Turkey during key turning points in the Syrian conflict, with special emphasis on the post-Assad scenario. Attention is paid to the symbolic representations of identity in official discourse, the strategic use of religion and history in foreign policy, and the responses of both countries to the rise of radical Sunni actors like HTS under Julani’s leadership.

4. Discussion

Findings reveal a sharp contrast in the identity-based foreign policies of Iran and Turkey:

- Iran, through its Shi’a-centric discourse and the “Axis of Resistance,” views Syria as a vital component of its strategic depth and ideological continuity. The Assad regime served as both a tactical ally and a symbolic extension of Iran’s anti-imperialist and anti-Salafi identity.
- Turkey, conversely, has advanced a neo-Ottoman identity rooted in Sunni nationalism. Ankara’s support for opposition forces and its antagonism

toward Assad are tied to its broader project of regional leadership and containment of Kurdish aspirations.

The potential collapse of the Assad regime and the emergence of a Julani-led government represents an identity crisis for Iran. Such a regime, with its Salafi underpinnings, would not only expel Iranian influence from Syria but also challenge Iran's ideological legitimacy in the Levant. For Turkey, this transition could be interpreted as a strategic victory, although long-term alignment with radical Islamist groups carries inherent security risks.

The confrontation between Iranian and Turkish discourses is not merely geopolitical but reflects a deeper civilizational rivalry. Iran positions itself as a Shi'a revolutionary power defending oppressed minorities, while Turkey projects itself as the Sunni guardian of post-Arab Spring order. This clash has escalated Syria's civil war into a symbolic battlefield of identity, affecting not only bilateral relations but also the broader power architecture of the Middle East.

5. Conclusion and Suggestions

The study concludes that the Syrian crisis cannot be fully understood through materialist or realist paradigms alone. Identity-based variables play a decisive role in shaping Iran and Turkey's foreign policies. The downfall of Assad may symbolize not just a regime change, but a discursive rupture—a reordering of the region's ideological balance of power.

Understanding the role of identity in foreign policy not only clarifies the nature of Iran-Turkey rivalry but also offers deeper insights into the underlying dynamics of instability and competition in post-Assad Syria.

تحلیل گفتمان هویتی در سیاست‌گذاری خارجی؛ مقایسه ایران و ترکیه در بحران سوریه

علی‌اشرف نظری^۱

پرهام پور رمضان^۲

چکیده

با روی کار آمدن حکومت الجولانی در سوریه شاهدیم که نگاه به امر هویت اهمیت فراوانی یافته است. در کنار این امر، حضور ایران و ترکیه به‌عنوان دو بازیگر هویت‌مند جدال‌گرا در این منطقه سبب شده تا نقش هویت در شکل‌گیری منازعات سیاسی میان‌رودان مهم باشد. با توجه به موارد مذکور، در پژوهش حاضر می‌توان این پرسش اصلی را مطرح کرد که مؤلفه‌های هویتی چگونه در رقابت ایران و ترکیه در بحران سوریه نقش‌آفرینی کرده‌اند. در این پژوهش تلاش شده تأثیر هویت‌های ایدئولوژیک و قومی-مذهبی بر سیاست خارجی ایران و ترکیه در قبال سوریه و بررسی چگونگی بازتاب این رقابت در ساختار امنیتی و ژئوپلیتیک منطقه میان‌رودان تحلیل شود. نگارندگان با استفاده از روش پژوهش کیفی در پی به آزمون گذاردن این فرضیه است که تضاد در هویت‌های جمهوری اسلامی ایران و ترکیه یکی از عوامل مؤثر در تعمیق رقابت و افزایش بی‌ثباتی در سوریه و منطقه بوده است. نتیجه آنکه مؤلفه‌های هویتی نقش اساسی و گیرا در جهت‌دهی به رفتار و سیاست خارجی ایران و ترکیه در بحران سوریه ایفا کرده است. برخلاف تحلیل‌هایی که تنها بر منافع ژئوپلیتیکی یا اقتصادی تأکید دارند، این مطالعه نشان می‌دهد که هویت‌های ایدئولوژیک، مذهبی و تاریخی، چارچوب ادراکی تصمیم‌گیران دو کشور را شکل داده و در انتخاب راهبردها و ائتلاف‌ها بسیار اثرگذار بوده است. ترکیه با تکیه بر هویت سنی و تمایلات نئوعثمانی، به حمایت از گروه‌های سنی مخالف دولت اسد پرداخته، در حالی که ایران با رویکردی شیعی و گفتمان مقاومت، از دولت اسد و نیروهای همسو حمایت کرده است.

واژه‌های کلیدی: منازعات منطقه‌ای، میان‌رودان، ایران، ترکیه، نئوعثمانی‌گرایی.

۱. دانشیار، گروه علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

aashraf@ut.ac.ir

۲. پژوهشگر، گروه کشمکش و همکاری در خاورمیانه، مرکز پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک خاورمیانه، تهران، ایران.

parhampouramezan@ut.ac.ir

مطالعات سیاسی بین‌النهرین، ۱۴۰۳، دوره سوم، شماره چهارم، ۵۱۷-۵۴۰.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۰۱، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۱۳

Doi: 10.22126/mps.2025.12210.1065

ناشر: دانشگاه رازی

© نویسنده‌گان.

۱. مقدمه

تحولات خاورمیانه در دهه اخیر به‌ویژه بحران سوریه، فراتر از یک منازعه ژئوپلیتیک صرف، بازتابی از تقابل گفتمان‌های هویتی عمیق بوده است. سوریه به‌عنوان عرصه‌ای راهبردی، شاهد حضور فعال بازیگران منطقه‌ای با نظام‌های معنایی و هویتی متمایز بوده است. در این میان، دو قدرت منطقه‌ای با اتکا به چارچوب‌های هویتی خاص خود به بازتعریف استراتژی‌های منطقه‌ای خود پرداخته‌اند، از یک سو جمهوری اسلامی ایران با اتکا به گفتمان مقاومت با محوریت هویت شیعی و از دیگر سو ترکیه با تکیه بر گفتمان نئوعثمانی‌گرایی با تمرکز بر هویت ترکی-سنی. این تقابل هویتی، سیاست‌گذاری خارجی این دو کشور را در قبال بحران سوریه به شدت تحت تأثیر قرار داده و الگوهای مداخله آن‌ها را شکل بخشیده است.

تضعیف تدریجی حکومت بشار اسد در پی جنگ داخلی و ظهور بازیگران غیردولتی مانند هیئت تحریرالشام تحت رهبری جولانی، پیچیدگی‌های ساختاری این منازعه را تشدید کرده و ابعاد هویتی آن را برجسته‌تر ساخته است. در پی تشدید بحران سوریه پس از ۲۰۱۱ و افول تدریجی اقتدار دولت مرکزی، شاهد مداخله فزاینده بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای با انگیزه‌ها و رویکردهای متفاوت بوده‌ایم. در این میان، ایران و ترکیه ضمن پیگیری منافع استراتژیک خود، با تکیه بر بنیان‌های هویتی متمایز، به بازتعریف نقش‌آفرینی خویش پرداختند. ایران با تأکید بر گفتمان «محور مقاومت» و هویت شیعی، از تداوم حکومت اسد حمایت کرد؛ حال آنکه آنکارا با اتکا به روایت نئوعثمانی و هویت ترکی-سنی، به حمایت از جریان‌های مخالف روی آورد. این تقابل هویتی نه تنها بر دینامیک منازعه تأثیر گذاشت، بلکه الگوهای جدیدی از رقابت‌های منطقه‌ای را شکل داد.

ظهور بازیگران جهادی همچون هیئت تحریرالشام تحت رهبری الجولانی، معادلات منطقه‌ای را با پیچیدگی‌های مضاعفی مواجه ساخت. این گروه‌ها با ایجاد شکاف در جبهه مخالفان، نه تنها در تقابل با نظام اسد، بلکه در رویارویی با دیگر گروه‌های معارض نیز قرار گرفتند و بدین ترتیب، هم معادلات امنیتی و هم ساختارهای هویتی منطقه را دچار تحولات بنیادین کردند. نقطه عطف این تحولات سقوط تاریخی حکومت بشار اسد در سال ۲۰۲۴ بود که تأثیرات ساختاری عمیقی بر توازن قدرت و گفتمان‌های هویتی در خاورمیانه بر جای نهاد. این رویداد سرنوشت‌ساز نه تنها معماری سیاسی سوریه، بلکه بنیان‌های گفتمانی بازیگران اصلی در این بحران را با چالش‌های

وجودی مواجه ساخت. در این میان، ایران و ترکیه به‌عنوان دو قدرت منطقه‌ای با پیشینه تمدنی عمیق و نظام‌های هویتی متمایز، واکنش‌های متفاوتی نشان دادند که ریشه در هسته‌های گفتمانی خاص هریک داشت. تحلیل گفتمان هویتی این دو کشور در دوره پسااسد حاکی از آن است که ایران با چالش‌های مشروعیتی در گفتمان «محور مقاومت» مواجه شد، در حالی که ترکیه این فرصت را برای احیای گفتمان نئوعثمانی‌گرایی خود غنیمت شمرد. در این میان، نقش آفرینی الجولانی به‌عنوان بازیگری مستقل با ادعاهای هویتی خاص، بر ابعاد پیچیدگی‌های منطقه‌ای افزود و معادلات قدرت را با متغیرهای جدیدی مواجه ساخت.

تحولات اخیر در سوریه مجموعه‌ای از پرسش‌های بنیادین را درباره دینامیک‌های هویت‌سازی در فضای پسااسد و نقش فزاینده بازیگران غیردولتی در شکل‌دهی به گفتمان‌های منطقه‌ای مطرح می‌سازد. اهمیت این پژوهش در چند سطح نظری و عملی تبیین می‌پذیرد. از دیدگاه نظری، این مطالعه با ارائه تحلیلی نظام‌مند از تأثیر متغیر هویت بر سیاست خارجی در بستر بحران سوریه، خلأ موجود در ادبیات روابط بین‌الملل را پر می‌کند. در حالی که تأثیر عوامل هویتی بر رفتار دولت‌ها به‌صورت کلی مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته، کاربست عملی این چارچوب‌های نظری در تحلیل بحران سوریه و به‌ویژه در دوره تحول‌آفرین پسااسد کمتر مورد کاوش نظام‌مند قرار گرفته است. این پژوهش با تمرکز بر این برهه حساس تاریخی، امکان بازخوانی انتقادی نقش هویت در شکل‌دهی به روابط بین‌الملل در خاورمیانه را فراهم می‌آورد. تحولات سوریه به‌عنوان امری متناسب برای بررسی تعامل پیچیده بین هویت‌های جمعی، منافع ملی و رقابت‌های منطقه‌ای عمل می‌کند. در این میان، ظهور بازیگران غیردولتی به‌عنوان کنشگران مؤثر در عرصه هویت‌سازی، لایه جدیدی از پیچیدگی را به تحلیل‌های سیاسی افزوده است. این مطالعه با واکاوی این تعاملات چندسطحی، چارچوبی تحلیلی برای فهم بهتر پویایی‌های قدرت در خاورمیانه معاصر ارائه می‌دهد. از منظر کاربردی، این پژوهش دارای ارزش راهبردی قابل‌توجهی برای سیاست‌گذاران منطقه‌ای و بین‌المللی است. تحلیل عمیق تحولات گفتمانی ایران و ترکیه در مواجهه با بحران سوریه پنجره‌ای تحلیلی برای فهم بهتر چند موضوع کلیدی فراهم می‌آورد: نخست، عوامل مؤثر بر تداوم یا تغییر در سیاست‌های خارجی دولت‌ها؛ دوم، دینامیک‌های نوین قدرت در منظومه سیاسی خاورمیانه؛ سوم، نقش فزاینده کنشگران غیردولتی در بازتعریف معادلات منطقه‌ای. چنین درک عمیقی می‌تواند مبنای علمی مستحکمی برای طراحی راهبردهای مؤثر در مواجهه با بحران‌های

مشابه در آینده باشد. اهمیت زمانی این مطالعه در شرایط ویژه پس از سقوط بشار اسد نهفته است که نقطه عطفی در روابط منطقه‌ای محسوب می‌شود. تحولات کنونی سوریه نیازمند واکاوی‌های عمیق و روزآمد است. این پژوهش با تمرکز بر این برهه تاریخی حساس، از طریق بررسی جامع تأثیر متقابل هویت‌های ملی و مذهبی بر فرایندهای سیاست‌گذاری خارجی، هم به درک بهتر وضعیت موجود کمک می‌کند و هم امکان پیش‌بینی روندهای آتی را فراهم می‌سازد. یافته‌های این تحقیق نه تنها برای جامعه دانشگاهی، بلکه برای کارگزاران سیاسی و دیپلماتیک نیز حاوی بینش‌های ارزشمندی است که می‌تواند مبنای تصمیم‌گیری‌های آگاهانه‌تر قرار گیرد.

۲. پیشینه پژوهش

مطالعات پیشینی این پژوهش را می‌توان در سه دسته صورت‌بندی کرد:

نخست، مطالعاتی که به نقش هویت در سیاست خارجی می‌پردازند. مجیدی و عظیمی اعتمادی (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «دیدگاه‌های نظری درباره نقش هویت در سیاست بین‌الملل» این ایده را دنبال می‌کنند که نقش هویت در سیاست خارجی از اهمیت فزاینده‌ای برخوردار است و این امر در جایی خود را به‌درستی نشان می‌دهد که تمامی نظریات جریان اصلی و جریان ثانویه بر اهمیت و نقش امر هویت‌باور بر مفهوم سیاست خارجی تأکید کرده‌اند.

محمدی و حاجی‌یوسفی (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «هویت، قدرت و امنیت در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران: یک چارچوب نظری» این ایده را دنبال می‌کنند که سطح تحلیل در سیاست خارجی عصر جمهوری اسلامی ایران برگرفته از سه رکن مهم یعنی قدرت، هویت و امنیت است و این امر بیانگر این مهم است که تصمیمات خرد و کلان بدون در نظر گرفتن این مهم امری تصورناپذیر است.

بونده^۱ (۲۰۲۵) در پژوهشی با عنوان «چرخش دوران به‌مثابه بحران هویتی در سیاست خارجی: آلمان و دشواری‌های تطبیق پس از تهاجم روسیه به اوکراین» این ایده را دنبال می‌کند که رویکردهای نظامی ایده‌های مشترک سیاست خارجی را تضعیف کرد و باعث ایجاد بحران هویت سیاست خارجی در این کشور شد. این بحران امکان تغییر و تصمیمات قابل توجهی را فراهم کرد که قبلاً دسترس‌ناپذیر تلقی می‌شدند. با این حال، سایر عناصر هویت سیاست خارجی آلمان به‌طرز چشمگیری مقاوم بوده‌اند و واکنش را در حوزه‌های مختلف سیاست شکل داده‌اند.

دوم، مطالعاتی که به سیاست خارجی ایران و ترکیه در سوریه پرداخته‌اند. مسعودنیا و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «واکاوی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قبال بحران سوریه: چالش‌ها و پیامدها» این ایده را دنبال می‌کنند که با توجه به نگاه ایران به سیاست خارجی خود در منطقه سوریه و در زمان بحران می‌توان نظریه گزینش عقلانی را برای تحلیل سیاست خارجی‌اش مطلوب دانست، به‌طوری که ایران راهبرد دفاع فرامرزی از خود را جایگزین نبرد مرزی کرد.

چوپانی نجف‌آبادی و رضایی فرامانی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «انگاره‌های هویتی و سیاست خارجی ترکیه در جنگ داخلی سوریه» این ایده را دنبال می‌کنند که ترکیه با در نظر گرفتن مقابله با هویت کردی و نگاه متفاوت به محور مقاومت نسبت به بازیگران این محور، سبب شد تا شاهد یک رویکرد نوعثمان‌گرای ناسیونالیستی در سیاست خارجی این کشور در قبال سوریه باشیم که امری مهم است.

شین‌یورت^۱ (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان «روابط ترکیه و آمریکا در بستر جنگ داخلی سوریه» این ایده را دنبال می‌کند که بحران سوریه تأثیر قابل توجه و متنوعی بر روابط ترکیه و آمریکا داشته است. بحران پناهندگان سوری بر سیاست داخلی و خارجی ترکیه تأثیر گذاشته و منجر به انتقادهایی مبنی بر عدم حمایت کافی ایالات متحده و سایر کشورهای غربی شده است. همکاری استراتژیک بین دو کشور با این واقعیت که سیاست‌های ترکیه در سوریه گاهی با استراتژی‌های منطقه‌ای ایالات متحده در تضاد بوده، به چالش کشیده شده است.

ابوبکر^۲ (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان «رقابت ایران و عربستان بر سر هژمون‌گرایی؛ مطالعه موردی بحران سوریه» بر این باور است که فشارهای بین‌المللی از طریق تعیین مسیر رقابت و تأثیر مستقیم بر نتایج آن، همچنان بر چارچوب رقابت بین نقش‌های قدرت‌های منطقه‌ای حاکم خواهند بود و این امر در آینده بحران سوریه میان ایران و عربستان نیز تشدید خواهد شد.

سوم، مطالعاتی که به سوریه و بحران‌های آن پرداخته است. احمد زکریا^۳ (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان «رقابت میان روسیه و آمریکا؛ مطالعه موردی بحران سوریه» این ایده را دنبال می‌کند که درگیری ایالات متحده و روسیه روابط دوجانبه را متشنج کرده و منجر به درگیری‌های مستقیم بین

1. Sümer Esin Şenyurt

2. Aboubakr Fathy Awaad

3. Ahmed Zakaria

نیروهای آن‌ها و ادعای حمله با سلاح‌های شیمیایی شده است. این امر نه تنها تنش‌ها در بحران سوریه را تشدید کرده، بلکه مانع همکاری‌های بین‌المللی گسترده‌تر در مورد مسائل حیاتی نیز شده است. پیامدهای این رقابت فراتر از سوریه است و بر حوزه‌هایی مانند کنترل تسلیحات، مبارزه با تروریسم و ثبات منطقه‌ای تأثیر می‌گذارد.

کشلیویچ^۱ و اسپروک (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان «برآورد اثرات جنگ داخلی سوریه» بر این باورند که بین سال‌های ۱۹۹۶ تا ۲۰۲۱، مجموعه‌ای از شکاف‌ها در رشد اقتصادی، توسعه انسانی و کیفیت نهادی مشاهده می‌شود که می‌توان آن‌ها به جنگ داخلی نسبت داد. تجزیه و تحلیل‌ها نشان می‌دهد که تأثیر جنگ داخلی سوریه بر مسیر رشد اقتصادی موقتی بوده و تقریباً قبل از شروع همه‌گیری کووید-۱۹ ناپدید شده است. برعکس، این جنگ منجر به کاهش بی‌سابقه توسعه انسانی، افزایش بالای مرگ‌ومیر نوزادان و تخریب شایع کیفیت نهادی شده است. تا به امروز جنگ داخلی منجر به بیش از ۴۵۰۰ مرگ‌ومیر نوزاد دیگر با مسیر طول عمر دائمی شده است. زوال بی‌سابقه و دائمی کیفیت نهادی ناشی از جنگ، با کاهش حاکمیت قانون، آزادی‌های مدنی، کارایی دولت و افزایش گسترده فساد نشان داده شده است.

بوهیجی و موسیمی‌یمانانا^۲ (۲۰۲۵) نیز در پژوهشی با عنوان «بازطراحی همزیستی در سوریه؛ یک مطالعه تطبیقی» بر این باورند که به رسمیت شناختن، بخشش و برابری اجتماعی اقتصادی برای پرداختن به پیچیدگی‌های همزیستی بسیار مهم هستند و در نهایت به یک جامعه پایدار و فراگیر سوری کمک می‌کنند. همچنین فقدان عامل همزیستی را مهم‌ترین بحث در فروپاشی حکومت بشار اسد می‌توان لحاظ کرد.

۳. مبانی نظری

۳-۱. تبیین مفاهیم پایه

۳-۱-۱. هویت^۳

هویت به عنوان امری احساسی یا آگاهانه، واقعی یا خیالی، موجود یا جعلی، در پی پاسخ به چستی و کیستی انسان‌ها به صورت فردی و جمعی است. خودشناسی و دیگرشناسی به عنوان دو محور

1. Kešeljević & Spruk

2. Buheji & Mushimiyimana

3. Identity

اصلی در بحث هویت، با معیارهای گوناگونی اعم از علمی یا غیرعلمی، بی‌طرفانه یا مغرضانه، سطحی یا عمیق مورد ارزیابی قرار می‌گیرند. روان‌شناسی فردی و اجتماعی، جامعه‌شناسی، علم سیاست و دیگر علوم انسانی ادعای ارائه چارچوب‌هایی برای توصیف و تبیین آن دارند. هویت‌ها دارای لایه‌های متعددی هستند که انباشت‌پذیر و ترکیب‌پذیرند؛ به این معنا که با شکل‌گیری لایه‌های جدید، لایه‌های پیشین به حاشیه رانده می‌شوند. این حاشیه‌نشینی گاه دائمی و گاه موقتی است. از این‌رو، انسان‌ها در طول تاریخ با بازسازی، دگرسازی و بازنمایی مؤلفه‌های هویتی به تداوم حیات خود کمک کرده‌اند. آن‌ها بسته به شرایط اجتماعی، از این لایه‌های هویتی در قالب انتخاب‌های عقلانی بهره برده‌اند. این گزینش‌های عقلانی^۱ گاه معطوف به بقا و تداوم زندگی بوده و گاه بستری برای زایش و تحول جدید فراهم کرده است. هویت‌ها انعطاف‌پذیر و تغییرپذیرند؛ برخی از آن‌ها به‌صورت همزمان جمع‌پذیر هستند بدون آنکه تناقضی ایجاد شود، در حالی که برخی دیگر در تقابل با یکدیگر قرار می‌گیرند. از این منظر، می‌توان هویت‌ها را در موازات یا تقاطع با یکدیگر بررسی کرد. انتخاب‌های هویتی نیز بر اساس مقایسه بین وضعیت کنونی با گذشته، خود با دیگران، نگاه به جهان پیرامون و انتظارات افراد و گروه‌های اجتماعی شکل می‌گیرد (مقصودی، ۱۳۸۰: ۲۱۰). شایان ذکر است، در این پژوهش از ارائه تعریف جداگانه پرهیز شده و محتوای پژوهش بر همین اساس پیش رفته است.

۳-۱-۲. دیگری^۲

در چارچوب نظریه سازه‌انگاری در روابط بین‌الملل، مفهوم «دیگری» به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های بنیادین در شکل‌گیری هویت کنشگران ایفای نقش می‌کند. این رویکرد نظری بر این پیش‌فرض استوار است که هویت‌های اجتماعی نه امری ذاتی و ثابت، بلکه برساخته‌هایی هستند که در فرایند تعاملات اجتماعی شکل می‌گیرند. بر این اساس، هویت هر کنشگر از طریق رابطه دیالکتیکی میان «خود» و «دیگری» معنا می‌یابد، به گونه‌ای که درک هر کنشگر از خود مستلزم وجود «دیگری» به‌عنوان مرجع مقایسه و تمایز است. این فرایند هویت‌یابی در سطح روابط بین‌الملل نیز قابل مشاهده است؛ چرا که دولت‌ها به‌عنوان کنشگران اصلی نظام بین‌الملل، تصورات خود از هویت ملی را در تعامل با سایر بازیگران بین‌المللی و از طریق تقابل با «دیگری‌های» مختلف شکل می‌دهند.

1. Rational Choice

2. The Other

بر مبنای این چارچوب تحلیلی، سیاست خارجی دولت‌ها نه صرفاً بر اساس محاسبات عقلانی و منافع مادی، بلکه تا حد زیادی متأثر از تصورات هویتی آن‌ها از خود و دیگری است؛ به عبارت دیگر، نحوه تعریف دولت‌ها از «دیگری» اعم از دیگری‌های دوست، رقیب یا تهدیدآمیز تأثیر مستقیمی بر جهت‌گیری‌های سیاست خارجی و الگوی تعاملات بین‌المللی آن‌ها دارد. این تصورات هویتی را می‌توان از طریق بررسی سه حوزه اصلی مورد تحلیل قرار داد: نخست، گفتمان‌های رسمی و بیانیه‌های نخبگان سیاسی که بازتاب‌دهنده انگاره‌های هویتی حاکم است؛ دوم، اقدامات عملی و تصمیمات سیاستی که تجلی عینی این تصورات در عرصه عمل محسوب می‌شود؛ سوم، اسناد راهبردی و ملی که به صورت مکتوب چارچوب‌های هویتی رسمی را تبیین می‌کند. از این منظر، مطالعه سیاست خارجی هر کشور مستلزم بررسی نظام‌مند انواع «دیگری‌سازی‌های» موجود در گفتمان‌های سیاسی آن کشور است.

چگونگی برساخت «دیگری» در ادبیات سیاسی نخبگان، شیوه‌های نمادینی که برای تمایز میان «ما» و «آن‌ها» به کار می‌رود، و تأثیر این تمایزات هویتی بر جهت‌گیری‌های سیاستی، همگی عواملی است که می‌تواند به درک عمیق‌تری از منطق حاکم بر رفتار بین‌المللی دولت‌ها منجر شود؛ بنابراین، تحلیل گفتمان‌های هویتی و فرایندهای دیگری‌سازی می‌تواند به عنوان چارچوبی تحلیلی برای فهم علل، اهداف و پیامدهای سیاست خارجی کشورها مورد استفاده قرار گیرد. این رویکرد به‌ویژه در مواردی که رفتار دولت‌ها صرفاً با منطق منفعت‌طلبی عقلانی قابل تبیین نیست، از قدرت تبیین‌کنندگی بالایی برخوردار است؛ زیرا بُعد هنجاری و هویتی کنش‌های بین‌المللی را مورد توجه قرار می‌دهد (رسولی ثانی‌آبادی و اعرابی، ۱۴۰۳: ۹۳). در این پژوهش از تعریف جداگانه پرهیز شده و محتوای پژوهش بر همین اساس پیش می‌رود.

۳-۱-۳. سیاست خارجی^۱

سیاست خارجی یکی از مهم‌ترین بخش‌های روابط بین‌الملل محسوب می‌شود. در تعریف کلی، این مفهوم دو بخش اصلی دارد: اول، اهدافی که یک کشور می‌خواهد به آن‌ها برسد؛ دوم، روش‌هایی که برای رسیدن به این اهداف استفاده می‌کند. این دو بخش در سیاست خارجی همه کشورها، چه بزرگ و چه کوچک، چه قدرتمند و چه ضعیف، وجود دارد. به بیان دیگر، سیاست خارجی یعنی مجموعه اقداماتی که دولت‌ها با توجه به اهداف، مسئولیت‌ها و برنامه‌های مشخص

انجام می‌دهند. این اقدامات را نمایندگان دولت به نام مردم یک کشور اجرا می‌کنند و هدفشان تأثیرگذاری بر شرایط و بازیگران مختلف، اعم از دولت‌ها و نهادهای غیردولتی، در خارج از مرزهای خودشان است (مشیرزاده، ۱۳۹۴: ۱۴۱).

۳-۲. نظریه سازه‌انگاری^۱

بی‌تردید دستاوردهای نظری جایگاهی محوری در پیشرفت هر رشته علمی یا حوزه مطالعاتی ایفا می‌کند. همان‌گونه که جان واسکوئز^۲ به‌درستی اشاره می‌کند، «نظریه شناخت را در یک ساختار منسجم (هم‌نهاد) سازمان می‌دهد و با ایجاد ارتباط میان پدیده‌هایی که در نگاه اول نامرتب یا فاقد معنا به نظر می‌رسند، جهان را برای ما معنادار می‌سازد». نظریه‌ها نه تنها در شکل‌دهی به موضوعات پژوهشی و فرایند معناسازی نقش اساسی دارند، بلکه خود نیز تحت تأثیر مبانی هستی‌شناختی و چارچوب‌های معرفت‌شناختی حاکم بر هر حوزه مطالعاتی شکل می‌گیرند (مجتهدی زنجیرآباد و عیوضی، ۱۳۹۷: ۱۷۹).

سخن گفتن از ایده سازه‌انگاری دشوار و گاهی با ابهام همراه است، اما به‌طور خلاصه می‌توان گفت که سازه‌انگاری از منظر هستی‌شناختی، از ایده‌آلیسم در برابر ماتریالیسم و از ذهنیت‌گرایی در مقابل عینیت‌گرایی دفاع می‌کند. این دیدگاه باور ندارد که جهان خارج به‌صورتی مستقل از ذهن انسان وجود دارد. از منظر معرفت‌شناختی نیز سازه‌انگاری امکان دستیابی به حقیقتی عینی، ذاتی و از پیش تعیین‌شده را رد می‌کند. بر اساس این رویکرد، واقعیت‌های اجتماعی نه تنها اموری عینی و مستقل از ذهن نیستند، بلکه محصول فرایندهای تفسیری، تعاملات اجتماعی و زمینه‌های تاریخی‌اند که به‌صورت جمعی ساخته و پرداخته می‌شوند. در نتیجه، شناخت جهان اجتماعی همواره متأثر از چارچوب‌های معنایی و گفتمانی است که کنشگران در بسترهای خاص به کار می‌گیرند. این موضع هستی‌شناختی و معرفت‌شناختی، سازه‌انگاری را از نظریه‌های عینیت‌گرا و ذات‌باور متمایز می‌سازد (متقی و کاظمی، ۱۳۸۶: ۲۱۰).

سازه‌انگاری به‌عنوان یک چارچوب نظری در علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، به‌طور رسمی در اواخر دهه ۱۹۸۰ و با انتشار دو اثر کلیدی پدیدار شد: نخست کتاب جهانی که ما می‌سازیم نوشته نیکلاس اونف^۳ و دوم قواعد هنجارها و تصمیمات تألیف فردریش کراتوچویل^۴. با این حال

1. John Vasquez

2. Rational Choice

3. Nicholas Onuf

4. Friedrich Kratochwil

گسترش و نهادینه شدن سازه‌انگاری به‌عنوان یک نظریه متمایز در روابط بین‌الملل، عمدتاً پس از انتشار کتاب «نظریه اجتماعی سیاست بین‌الملل» الکساندر ونت^۱ صورت پذیرفت. اگرچه ونت یک دهه پس از اونف و کراتوچویل به تدوین نظریه پرداخت، اما به دلیل ارائه نظام‌مند مفاهیم کلیدی مانند «هویت»، «عاملیت- ساختار» و «تکوین اجتماعی واقعیت‌های بین‌المللی»، نام او به‌عنوان چهره شاخص این مکتب شناخته شد. این امر موجب شد تا آثار پیشگامان اولیه تا حدی تحت الشعاع قرار بگیرد؛ هرچند نقش بنیادین آن‌ها در شکل‌گیری سازه‌انگاری انکارناپذیر است (درج و التیامی‌نیا، ۱۳۹۹: ۲۶۹).

باید در نظر داشت که سازه‌انگاری را نمی‌توان به‌عنوان نظریه‌ای یکپارچه و منسجم در نظر گرفت، بلکه بهتر است آن را مجموعه‌ای از رویکردهای نظری دانست که اگرچه بر اصل بنیادین «برساخته بودن واقعیت اجتماعی» دارای اشتراک نظرند، اما در بسیاری از جنبه‌های تحلیلی با یکدیگر تفاوت‌های اساسی دارند. این تفاوت‌ها هم در سطح مفاهیم محوری مانند هویت، قواعد، نهادها، زبان و گفتمان و هم در مباحث عمیق‌تر معرفت‌شناختی و روش‌شناختی نمود پیدا می‌کند. برای مثال، در حالی که برخی از سازه‌انگاران بر نقش تعیین‌کننده گفتمان و روابط زبانی در شکل‌گیری واقعیت‌های اجتماعی تأکید می‌ورزند، دیگران ممکن است اهمیت بیشتری به نهادها و قواعد رسمی بدهند. به همین ترتیب، در سطح روش‌شناختی نیز طیفی از رویکردها از تفسیرگرایی شدید تا روش‌های ترکیبی وجود دارد که همگی خود را ذیل چتر گسترده سازه‌انگاری قرار می‌دهند. این تنوع درونی نشان‌دهنده پویایی و غنای این سنت نظری است، اما در عین حال کاربرد آن را در پژوهش‌های عملی پیچیده می‌سازد (مشیرزاده، ۱۳۸۴: ۱۷۴).

این نظریه با بازتعریف رابطه دیالکتیکی بین هویت و منافع و برقراری پیوندی ارگانیک میان این دو مفهوم، هویت را بنیاد شکل‌دهنده و جهت‌دهنده به منافع تلقی می‌کند. این رویکرد، مفروضات پارادایم رئالیستی در روابط بین‌الملل را مورد بازاندیشی انتقادی قرار می‌دهد. از این منظر، هویت فاقد پیوند با منافع، فاقد توان کنش‌زایی و ایجاد محرک رفتاری است. در مقابل، منافع نیز بدون اتکا به هویت، فاقد چارچوب معناساز و جهت‌گیری مشخص است. این دیدگاه با تأکید بر رابطه متقابل و سازنده این دو عنصر، لزوم نگاهی جامع‌نگر به پویایی‌های سیاسی بین‌المللی را خاطر نشان می‌سازد (مجیدی و عظیمی اعتمادی، ۱۳۹۴: ۲۲۰).

از دیدگاه ونت، هویت به عنوان ویژگی‌ای ذاتی نزد کنشگران هدفمند تعریف می‌شود که منشأ تمایلات انگیزشی و الگوهای رفتاری است. این بدان معناست که هویت در بنیاد خود پدیده‌ای ذهنی محسوب می‌شود که ریشه در درک کنشگر از خویشتن دارد. با این حال، این درک عموماً در گرو بازنمایی همسان کنشگر توسط سایر بازیگران است و از این منظر، هویت واجد خصیصه‌ای بین اذهانی است. به عبارت دقیق‌تر، هویت در تقاطع دو انگاره «خود» و «دیگری» شکل می‌گیرد، به گونه‌ای که ساختارهای درونی (ادراک فردی) و ساختارهای بیرونی (بازتاب اجتماعی) در تعاملی پویا به هویت‌ها معنا و ثبات می‌بخشند. این دیدگاه بر ماهیت رابطه‌ای و متقابل هویت تأکید دارد که در آن تشخیص و پذیرش از سوی دیگری به مثابه عاملی تعیین‌کننده در تکوین و تثبیت هویت عمل می‌کند (رمضان‌زاده و جوکار، ۱۳۸۹: ۱۳۹).

روابط ایران و ترکیه در بحران سوریه را می‌توان از منظر سازه‌انگاری به مثابه برساخته‌ای هویتی تحلیل کرد که در آن، تعاریف متقابل از خودی و غیریت نقش محوری در شکل‌دهی به کنش‌های سیاسی ایفا می‌نماید. همچنین دو کشور در عین اشتراک منافع استراتژیک، در برخی حوزه‌ها مانند مقابله با داعش، به دلیل تصورات هویتی متمایز و گاه متعارض، رویکردهای متفاوتی در قبال سوریه و بحران‌های پیشین و اخیر آن اتخاذ کرده‌اند. از یک سو، ایران با تکیه بر گفتمان مقاومت و حمایت از دولت اسد حضور خود را در چارچوب هویت انقلابی و ضداستعماری تعریف می‌کند که حفاظت از شیعیان منطقه را یکی از ارکان اصلی آن می‌پندارد. از سوی دیگر، ترکیه با اتکا به روایت نئوعثمانی‌گرایی و تأکید بر تهدیدات امنیتی ناشی از کردهای سوریه، مداخلات خود را در چهارچوب دفاع از تمامیت ارضی و هویت ملی ترکیه توجیه می‌نماید. نگارندگان این نظریه را متناسب با رویکرد محتوایی مقاله در نظر دارند.

۴. نگاه به هویت ایرانی در محور مقاومت

سقوط اسد و جایگزینی نظام سوریه با حکومتی تحت رهبری ابومحمد الجولانی، رهبر هیئت تحریرالشام، می‌تواند تحولی بنیادین در ساختار ژئوپلیتیک و هویت‌ساز منطقه ایجاد کند که تأثیرات راهبردی عمیقی بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر جا خواهد گذاشت. سیاست خارجی ایران در سوریه را نمی‌توان صرفاً بر اساس محاسبات امنیتی یا منافع اقتصادی تفسیر کرد؛ بلکه در چارچوب کنشی هویت‌محور و گفتمان‌محور تعریف می‌شود که سوریه را بخشی جدایی‌ناپذیر از «محور مقاومت» و جبهه مقابله با نظم هژمونیک آمریکایی-اسرائیلی در

منطقه مفهوم‌پردازی می‌کند. در این پارادایم، دولت بشار اسد نه تنها یک متحد استراتژیک، بلکه جزئی از هویت راهبردی ایران محسوب می‌شود؛ هویتی که بر پایه حمایت از بازیگران شیعه و جبهه ضد غربی در منطقه شکل گرفته و در تقابل آشکار با جریان‌های سلفی-تکفیری قرار دارد که از منظر تهران تهدیدی وجودی تلقی می‌شوند (Taşdemir & İşyar, 2025: 45).

در مقابل، هیئت تحریر الشام علی‌رغم تلاش‌های اخیر برای ارائه تصویری معتدل‌تر و تمرکز بر هویت سوری بومی، در ذات خود حامل گفتمانی سلفی-سنی است و پیشینه آن نشان می‌دهد که با جریان‌هایی همسو بوده که از نظر هویتی و راهبردی در تقابل کامل با جمهوری اسلامی قرار دارند. تغییر ساختار قدرت در سوریه به نفع چنین جریانی نه تنها می‌تواند حضور فیزیکی و نفوذ عملیاتی ایران را در این کشور محدود کند، بلکه اساس گفتمان هویت‌محور ایران در شامات را با چالشی بنیادین مواجه خواهد ساخت. با سقوط اسد، ایران بخش عمده‌ای از «امتداد هویتی» خود در سوریه را از دست خواهد داد؛ زیرا یک حکومت جدید تحت رهبری الجولانی به احتمال قوی نه تنها در پی کاهش یا حذف کامل نفوذ نظامی و امنیتی ایران خواهد بود، بلکه جهت‌گیری روابط خارجی سوریه را به همسویی با ترکیه و بازیگران سنی‌گرای عربی سوق خواهد داد (Kirmanj, 2020: 62).

در این معادله، ترکیه به عنوان بازیگری کلیدی عمل می‌کند که در سال‌های اخیر با رویکردی هویت‌محور در صحنه سوریه حضور یافته است. ترکیه با حمایت از جریان‌های سنی‌مذهب، اسلام‌گرا و گاه نزدیک به اخوان المسلمین، در تقابلی آشکار با گفتمان شیعی-انقلابی ایران قرار گرفته و رقابتی ژئوپلیتیکی-هویتی را در منطقه دامن زده است. در صورت به قدرت رسیدن الجولانی، ترکیه به عنوان حامی اصلی یا غیرمستقیم این جریان، به دستاوردی راهبردی دست خواهد یافت: تضعیف یا حذف رقیب اصلی (ایران) از معادلات سوریه، تقویت جریان‌های همسو در ساختار قدرت جدید، و تثبیت گفتمان سنی-ملی‌گرایانه خود به عنوان بدیلی در برابر هویت‌سازی محور مقاومت (Ibid: 60).

از منظر سازه‌انگاران، این تحولات را باید فراتر از یک جابه‌جایی ساده در ترتیبات سیاسی، به مثابه دگرگونی در ساختارهای معنایی، روایت‌ها و هویت‌های مسلط بر منطقه تحلیل کرد. سقوط اسد به معنای فروپاشی یکی از آخرین پایگاه‌های مشروعیت‌بخش هویتی ایران در شامات خواهد بود و روی کار آمدن الجولانی با گفتمانی آشکارا ضدشیعی، ضدایرانی و مبتنی بر هویت سنی،

ضربه‌ای ساختاری به امکان تداوم دیپلماسی هویت‌محور ایران در سوریه وارد خواهد کرد. این تحول همچنین به نوعی بازتعریف نظم منطقه‌ای به نفع ترکیه و متحدان سنی‌گرای آن منجر خواهد شد که در بلندمدت می‌تواند توازن قوا را به زیان ایران تغییر دهد.

در نتیجه، این سناریو را می‌توان نوعی گسست هویتی در نظم منطقه‌ای غرب آسیا تلقی کرد که هژمونی نمادین جمهوری اسلامی را در برابر گفتمان رقیب (اسلام‌گرایی سنی با محوریت ترکیه) به چالش می‌کشد. چنین تحولی نه تنها دامنه مانور ایران در سطح منطقه را محدود می‌سازد، بلکه بنیان‌های معنایی و گفتمانی کنشگری آن را نیز با اختلال مواجه خواهد کرد.

۵. هویت نئوعثمانی گرای ترکیه

تحلیل پیامدهای سقوط حکومت بشار اسد و ظهور حکومتی سلفی-جهادی به رهبری الجولانی در سوریه نشان می‌دهد که این تحول می‌تواند تأثیرات ژئوپلیتیکی عمیقی بر موازنه قدرت در خاورمیانه داشته باشد. در این سناریو، جایگزینی یک دولت با مبانی ایدئولوژیک سلفی-جهادی به جای نظام سیاسی موجود، نه تنها ساختار داخلی سوریه بلکه روابط منطقه‌ای و بین‌المللی را نیز دگرگون خواهد کرد. این تغییر از دو منظر کلان قابل بررسی است: نخست، تأثیر آن بر بازیگران اصلی حاضر در سوریه از جمله ترکیه، ایران و قدرت‌های فرامنطقه‌ای؛ دوم، بازتعریف نظم سیاسی در چارچوب تقابل گفتمان‌های هویت‌محور (Yıldırım & Ercan, 2025: 618).

در این میان، ترکیه با رویکرد نئوعثمانی‌گرایانه خود ممکن است از این تحول به شکل محتاطانه‌ای استقبال کند. آنکارا اگرچه به صورت رسمی با گروه‌های سلفی-جهادی فاصله دارد، اما در عمل از این گونه جریان‌ها به عنوان ابزاری برای پیشبرد اهداف استراتژیک خود در مقابله با کردها، تضعیف حکومت اسد و رقابت با ایران استفاده کرده است. ظهور یک حکومت تحت رهبری الجولانی می‌تواند در کوتاه‌مدت به عنوان متحدی تاکتیکی برای ترکیه عمل کند، اما ماهیت ایدئولوژیک و فراملی این گروه در بلندمدت ممکن است به چالشی امنیتی برای خود ترکیه تبدیل شود. این احتمال وجود دارد که آنکارا تلاش کند نفوذ خود را از طریق حکومت جدید در شمال سوریه حفظ کند، اما کنترل کامل بر جهت‌گیری‌های ایدئولوژیک و نظامی آن دشوار خواهد بود (Sandano & Behan, 2023: 65).

از سوی دیگر، ایران که حضور خود در سوریه را بر اساس گفتمان محور مقاومت و هویت شیعی تعریف کرده، سقوط اسد را به معنای تهدیدی جدی برای منافع راهبردی خود در منطقه

خواهد دانست. تشکیل یک حکومت سلفی- جهادی در دمشق نه تنها حلقه اتصال جغرافیایی و ایدئولوژیک ایران به لبنان و حزب الله را تضعیف می‌کند، بلکه می‌تواند به تشدید تنش‌های فرقه‌ای در عراق و لبنان بینجامد. در چنین شرایطی، ایران احتمالاً به سمت تقویت نیروهای نیابتی خود در مناطق باقی‌مانده تحت نفوذ و همکاری نزدیک‌تر با روسیه و دیگر متحدانش حرکت خواهد کرد. با این حال، خروج اسد از معادله سوریه ممکن است انگیزه مسکو برای همکاری با تهران را کاهش دهد، به‌ویژه اگر روسیه ترجیح دهد با ترکیه و حتی جریان‌های اسلام‌گرای معتدل‌تر تعامل کند (متقی و سعیدی، ۱۳۹۴: ۱۱).

در سطح منطقه‌ای، واکنش قدرت‌های عربی مانند عربستان سعودی و امارات متحده عربی نیز قابل توجه خواهد بود. این کشورها اگرچه از تضعیف نفوذ ایران استقبال می‌کنند، اما ظهور یک حکومت سلفی- جهادی در سوریه می‌تواند برای آن‌ها نیز چالش‌آفرین باشد. ریاض و ابوظبی که همواره نگران گسترش ایدئولوژی‌های انقلابی سلفی بوده‌اند ممکن است در موقعیتی متناقض قرار بگیرند؛ از یک سو تمایل به کاهش نقش ایران در منطقه و از سوی دیگر نگرانی از تقویت جریان‌های رادیکال که می‌توانند امنیت داخلی خودشان را نیز تحت تأثیر قرار دهند (Yetim & Telci, 2022: 490).

در سطح بین‌المللی، غرب به‌ویژه ایالات متحده و اتحادیه اروپا با چالش مشروعیت‌سازی یا مقابله با چنین حکومتی روبه‌رو خواهند شد. تجربه داعش باعث شده تا غرب به هرگونه حکومت ایدئولوژیک سلفی- جهادی بدبین باشد، حتی اگر این حکومت به صورت رسمی با تروریسم فاصله بگیرد. در نتیجه، احتمال دارد که جامعه بین‌المللی از به رسمیت شناختن چنین دولتی خودداری کند، مگر آنکه الجولانی به‌طور کامل از ایدئولوژی جهادی گذشته فاصله بگیرد که این امر نیز به نوبه خود می‌تواند پایگاه اجتماعی او را تضعیف کند.

یکی دیگر از پیامدهای مهم این سناریو تأثیر آن بر کردهای سوریه است. یک حکومت سلفی- جهادی با گرایش عربی به احتمال زیاد با هرگونه خودمختاری کردی مخالفت خواهد کرد و ممکن است درگیری‌های جدیدی در شمال سوریه ایجاد شود. این وضعیت می‌تواند به نفع ترکیه باشد که همواره مخالف خودمختاری کردها بوده است؛ اما در عین حال، بی‌ثباتی ناشی از این درگیری‌ها می‌تواند امنیت مرزهای جنوبی ترکیه را نیز تحت تأثیر قرار دهد.

در مجموع، چنین تحولی می‌تواند به بازتعریف کامل معادلات قدرت در سوریه و خاورمیانه منجر شود. ایران ناچار خواهد شد از استراتژی تهاجمی به موضعی تدافعی حرکت کند؛ ترکیه با چالش مدیریت متحدانی با ماهیت پیش‌بینی‌ناپذیر روبه‌رو خواهد شد و قدرت‌های عربی و غربی نیز باید میان منافع کوتاه‌مدت و خطرات بلندمدت چنین تغییری توازن ایجاد کنند. در نهایت، ثبات یا بی‌ثباتی این نظم جدید به میزان انعطاف‌پذیری بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی در قبال این تحولات بستگی خواهد داشت.

۶. تقابل هویت ایرانی و ترکی در بحران سوریه

تحلیل سقوط حکومت بشار اسد در سوریه و جایگزینی آن با حکومتی تحت رهبری الجولانی، (رهبر هیئت تحریرالشام و گروه‌های جهادی-سلفی، نیازمند بررسی در چارچوب برخوردهای هویتی عمیق‌تر میان ایران و ترکیه است. این تقابل ریشه در رقابت‌های تاریخی، جغرافیایی، مذهبی و ایدئولوژیک دو کشور دارد که بحران سوریه را به میدانی برای نبرد نیابتی تبدیل کرده است. در این منازعه، هریک از طرفین می‌کوشد روایت خود از نظم منطقه‌ای، اسلام سیاسی و نفوذ ژئوپلیتیک را تحمیل کند.

ایران از ابتدای بحران سوریه، با حمایت همه‌جانبه از حکومت بشار اسد، آن را بخشی از محور مقاومت و ضامن تداوم نفوذ راهبردی خود در منطقه شام در نظر گرفته است. برای ایران، هویت علوی-شیعی اسد، هرچند کاملاً منطبق با شیعه دوازده‌امامی نبود، اما در چارچوب گفتمان مقاومت نماینده اقلیت‌های تحت فشار در برابر جریان‌های سنی رادیکال مورد حمایت عربستان و ترکیه محسوب می‌شد؛ بنابراین، حمایت ایران از اسد نه تنها دارای ابعاد سیاسی و امنیتی، بلکه دارای بار هویتی بود؛ تلاشی برای تقویت جریان‌های همسو با شیعیان در برابر هویت سنی غالب که توسط گروه‌های سلفی-جهادی در برخی مناطق سوریه ترویج می‌شد.

در مقابل، ترکیه با رویکردی متفاوت به بحران سوریه نگرست. آنکارا که پس از بهار عربی در پی گسترش نفوذ خود در جهان عرب بود، از گروه‌های سنی مخالف اسد حمایت کرد. در سال‌های اولیه جنگ، ترکیه از گروه‌های اسلام‌گرای سنی میانه‌رو و تندرو مانند جیش‌الفتح، احرارالشام و سپس هیئت تحریرالشام پشتیبانی کرد. از دیدگاه ترکیه، این گروه‌ها نه تنها نماینده هویت سنی در برابر یک دولت علوی سرکوبگر بودند، بلکه ابزاری برای مقابله با نفوذ ایران و مهار تهدید کردها در شمال سوریه به شمار می‌آمدند. بدین ترتیب، رویکرد ترکیه در سوریه، تقویت اسلام سنی تحت نفوذ آنکارا در برابر گفتمان مقاومت و تشیع انقلابی ایران بود.

در این چارچوب، سقوط بشار اسد و روی کار آمدن حکومتی تحت رهبری الجولانی یا گروه‌های همسو با او را می‌توان نشانه‌ای از برتری گفتمان هویتی ترکیه بر گفتمان ایران در سوریه دانست. چنین تحولی به معنای پیروزی روایتی از اسلام سنی رادیکال یا حداقل غیرشیعی بر هویت علوی دولت پیشین است و می‌تواند ساختار هویتی سوریه را دگرگون کند. اگر این تغییر با حمایت ترکیه و تضعیف نفوذ ایران همراه باشد، نشان‌دهنده پیشروی منازعه هویتی به نفع آنکارا خواهد بود.

برخوردهای هویتی ایران و ترکیه در سوریه فراتر از رقابت‌های ژئوپلیتیک و امنیتی، در لایه‌های عمیق‌تری از هویت مذهبی، فرهنگی و تمدنی جریان دارد. سقوط اسد و جایگزینی آن با یک حکومت سلفی، بازتاب چرخشی اساسی در ساختار هویتی سوریه و منطقه است؛ چرخشی که نه صرفاً نتیجه قدرت نظامی، بلکه محصول رقابت دو قطب اسلام سیاسی در منطقه محسوب می‌شود: گفتمان شیعی مقاومتی ایران و گفتمان سنی نئوعثمانی ترکیه.

پیامدهای چنین تحولی محدود به سوریه نخواهد بود و تأثیرات گسترده‌ای بر کل منطقه خواهد داشت. تشکیل یک دولت سلفی گرا در دمشق به معنای تثبیت گفتمان جهادی در یک کشور عربی کلیدی است؛ گفتمانی که نه تنها با ایران در تضاد ایدئولوژیک قرار دارد، بلکه در تقابل کامل با نظم مدنظر محور مقاومت است. در این صورت، ایران با چالشی جدی در حفظ عمق استراتژیک خود مواجه می‌شود، به‌ویژه در مسیری که از تهران آغاز و از طریق عراق و سوریه به لبنان و مدیترانه امتداد می‌یابد. قطع این مسیر با ظهور یک حکومت سلفی، ضربه‌ای سخت به راهبرد ژئوپلیتیک ایران وارد خواهد کرد.

از سوی دیگر، ترکیه در صورت تثبیت نفوذ خود در سوریه و حمایت از حکومتی همسو با منافعش، می‌تواند به‌عنوان بازیگری تعیین‌کننده در تحولات منطقه مطرح شود. این موفقیت نه تنها نشان‌دهنده کامیابی سیاست‌های نئوعثمانی گرایانه آنکاراست، بلکه به‌مثابه برتری گفتمانی و تمدنی در حوزه نرم قدرت نیز تفسیر خواهد شد. در مقابل، ایران در صورت از دست دادن سوریه، یکی از مهم‌ترین پایگاه‌های نفوذ خود را از دست می‌دهد و مجبور به بازتعریف راهبردهای منطقه‌ای خود خواهد بود.

این تحولات تنها به روابط ایران و ترکیه محدود نمی‌شود، بلکه تأثیرات آن بر امنیت لبنان، عراق و اردن نیز مشهود خواهد بود. تغییر هویتی سوریه می‌تواند تنش‌های فرقه‌ای در منطقه را تشدید و شکاف‌های مذهبی را عمیق‌تر کند. در چنین شرایطی، ایران احتمالاً با تقویت اقلیت‌های

شیعه، افزایش نفوذ در عراق و تحکیم مواضع حزب‌الله در لبنان تلاش خواهد کرد تا توازن از دست‌رفته را بازسازی کند.

در نهایت، برخوردهای هویتی ایران و ترکیه در سوریه از سطح حمایت از بازیگران محلی فراتر رفته و به بازتعریف هویت سیاسی این کشور انجامیده است. اگر این رقابت به نفع ترکیه پایان یابد و حکومتی با جهت‌گیری سلفی به رهبری الجولانی روی کار آید، نتیجه نهایی تنها تغییر یک رژیم سیاسی نخواهد بود، بلکه دگرگونی پارادایم هویتی در سوریه را به همراه خواهد داشت. چنین تحولی می‌تواند توازن قدرت منطقه‌ای، مرزهای نفوذ ایدئولوژیک و حتی نقشه سیاسی خاورمیانه را به شکلی بنیادین متحول کند.

۷. نتیجه‌گیری

در بحران سوریه و فروپاشی نظام بشار اسد، تقابل هویتی ایران و ترکیه نقش مهم و پیچیده‌ای ایفا کرد. ایران که همواره خود را مدافع محور مقاومت و حامی دولت‌های شیعه یا نزدیک به شیعه در منطقه معرفی می‌کند، از همان آغاز بحران سوریه در دهه ۹۰ شمسی، تمام توان خود را برای حمایت از حکومت بشار اسد به کار گرفت. این حمایت تنها بر اساس ملاحظات ژئوپلیتیک یا مذهبی نبود، بلکه بخشی از پروژه هویتی جمهوری اسلامی برای تثبیت و گسترش نفوذ منطقه‌ای آن محسوب می‌شد. در مقابل، ترکیه با تکیه بر هویت عثمانی‌گرایانه و گرایش سنی‌محور، از مخالفان اسد حمایت کرد، به‌ویژه از گروه‌های میانه‌رو سنی و در برخی مقاطع حتی از جریان‌های اسلام‌گرای تندرو. آنکارا سقوط اسد را فرصتی برای افزایش نفوذ خود در جهان عرب می‌دانست و خواهان تشکیل دولتی سنی‌مذهب و نزدیک به تفکر اخوان‌المسلمین بود که با جهت‌گیری‌های هویتی رجب طیب اردوغان همخوانی داشته باشد. این تضاد هویتی رقابت منطقه‌ای دو کشور را در قالب یک جنگ نیابتی در سوریه آشکار ساخت. اگرچه تهران و آنکارا مستقیماً درگیر جنگ نشدند، اما از گروه‌ها و نیروهای متخاصم در صحنه نبرد حمایت کردند. این تقابل بحران سوریه را از یک درگیری داخلی به یک منازعه نیابتی گسترده تبدیل کرد که در آن دو دیدگاه هویتی متضاد روبه‌روی هم قرار گرفت: ایران با محوریت ائتلاف شیعه و ترکیه با ادعای رهبری جهان سنی. در این شرایط، احتمال سقوط دولت اسد نه فقط به یک مسئله داخلی سوریه، بلکه به نمادی از توازن یا بی‌تعادلی قدرت هویتی در خاورمیانه بدل شد؛ مسئله‌ای که پیامدهای ژئوپلیتیک و ایدئولوژیک عمیقی برای هردو کشور داشت.

تحلیل سیاست خارجی ایران و ترکیه در قبال بحران سوریه از منظر گفتمان هویتی نشان‌دهنده تأثیر عمیق ساختارهای هویتی، پیشینه تاریخی و برداشت‌های ایدئولوژیک بر جهت‌گیری‌های راهبردی این دو کشور است. جمهوری اسلامی ایران با تکیه بر گفتمان مقاومت، حمایت از دولت مرکزی سوریه را در چارچوب مقابله با جریان‌های تکفیری و نفوذ قدرت‌های فرامنطقه‌ای تعریف کرده بود. این رویکرد صرفاً بر محاسبات ژئوپلیتیکی استوار نیست، بلکه ریشه در پیوندهای هویتی، مذهبی و ایدئولوژیک دارد. ایران سوریه را جزئی از محور مقاومت تلقی می‌کرد که بقای آن برای حفظ هویت سیاسی و امنیتی جمهوری اسلامی در منطقه حیاتی است.

در مقابل، ترکیه که در مراحل اولیه بحران رویکردی اصلاح‌طلبانه به دولت سوریه داشت، به تدریج با تشدید بحران و تحولات میدانی، به حمایت از جریان‌ها و گروه‌های مخالف گرایش یافت. این تحول ناشی از گفتمان هویتی ترکیه مبتنی بر هویت سنی‌محور و نئوعثمانی بود که هدف آن بازتعریف نقش منطقه‌ای این کشور و گسترش نفوذ در فضای پسا بهار عربی محسوب می‌شد. ترکیه با بهره‌گیری از اشتراکات مذهبی و فرهنگی با بخش‌هایی از جامعه سوریه، درصدد تثبیت جایگاه خود در نظم نوین منطقه‌ای برآمد. تقابل گفتمان‌های هویتی ایران و ترکیه نه تنها به تعارض سیاست‌های این دو کشور در سوریه انجامید، بلکه تأثیرات متضادی بر روند بحران و آینده این کشور گذاشت. در واقع، بحران سوریه از یک منازعه داخلی به عرصه‌ای برای رقابت ایدئولوژیک و ژئوپلیتیکی تبدیل شد که پیامدهای آن فراتر از مرزهای سوریه گسترش یافت.

فهم دقیق سیاست خارجی ایران و ترکیه در این بحران مستلزم تحلیل مؤلفه‌های هویتی و گفتمانی است؛ چرا که تبیین واقع‌بینانه رفتار این دو بازیگر بدون توجه به ساختارهای معنایی و تاریخی شکل‌دهنده به سیاست‌گذاری خارجی آن‌ها ناقص خواهد بود. علاوه بر این، نحوه مواجهه ایران و ترکیه با بحران سوریه صرفاً تابعی از ملاحظات امنیتی یا اقتصادی نبوده، بلکه بازتابی از درک متفاوت آن‌ها از جایگاه خود در نظم منطقه‌ای است. ایران حافظ وضع موجود و مدافع محور مقاومت در برابر نفوذ غرب و متحدان منطقه‌ای آن است، در حالی که ترکیه در پی بازتعریف نظم منطقه‌ای بر اساس میراث عثمانی و پیوندهای مذهبی-فرهنگی با جوامع سنی است تا نقش رهبری خود در خاورمیانه را تقویت کند. این تفاوت گفتمانی نه تنها بر سیاست‌گذاری خارجی، بلکه بر سازوکار مشروعیت‌بخشی به اقدامات منطقه‌ای هردو کشور نیز تأثیر گذاشته است. ایران با روایت انقلابی و دینی، حمایت از دولت سوریه را تکلیفی اخلاقی و سیاسی قلمداد می‌کند، در حالی که ترکیه با بهره‌گیری از گفتمان حقوق بشری و دموکراسی‌خواهی، مداخلات

خود را در راستای اراده مردم سوریه توجیه می‌نماید. هردو کشور از ابزارهای گفتمانی برای جلب اجماع داخلی و بین‌المللی حول روایت خود از بحران سوریه استفاده کرده‌اند.

نقش بازیگران فرامنطقه‌ای و منطقه‌ای نیز در تقویت یا تحدید گفتمان‌های هویتی ایران و ترکیه مؤثر بوده است. حضور قدرت‌هایی مانند روسیه، آمریکا و عربستان سعودی گاه به تقویت و گاه به تضعیف مؤلفه‌های این گفتمان‌ها انجامیده است؛ به عبارت دیگر، گفتمان هویتی در فضای تعاملات پیچیده قدرت و معنا همواره در حال بازتولید و بازتعریف است. در مجموع، تحلیل گفتمان هویتی در سیاست خارجی ایران و ترکیه نسبت به بحران سوریه امکان درک عمیق‌تری از رفتار این دو بازیگر و پیچیدگی تحولات منطقه‌ای فراهم می‌کند. این چارچوب تحلیلی نه تنها لایه‌های معنایی پنهان در پس اقدامات دولت‌ها را آشکار می‌سازد، بلکه نشان می‌دهد که چگونه برداشت‌های متفاوت از هویت، نقش و امنیت می‌تواند به واگرایی راهبردی میان کشورهای بینجامد که در ظاهر از منافع مشترکی برخوردارند، اما در سطح هویت و معنا در مسیرهای متعارض حرکت می‌کنند.

منابع

- چوپانی نجف‌آبادی، حمید؛ رضایی فرامانی، رسول. (۱۴۰۱). «انگاره‌های هویتی و سیاست خارجی ترکیه در جنگ داخلی سوریه»؛ فصلنامه علمی مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، ۲۸(۱۱۸)، ۱۱۵-۱۳۸.
http://ca.ipisjournals.ir/article_696791.html
- درج، حمید؛ التیامی‌نیا، رضا. (۱۳۹۹). «تحلیل سازه‌انگاره سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قبال تحولات سیاسی یمن»؛ پژوهش‌های انقلاب اسلامی، ۹(۳۲)، ۲۰۰-۲۱۹.
https://www.roir.ir/article_120927.html
- رسولی ثانی‌آبادی، الهام؛ اعرابی، زهره. (۱۴۰۳). «بررسی «دیگری» در سیاست خارجی چین: با تأکید بر اسناد امنیت ملی این کشور (۲۰۲۲-۲۰۱۴)». فصلنامه سیاست خارجی، ۳۸(۲)، ۹۱-۱۲۲.
http://fp.ipisjournals.ir/article_710529.html
- رمضان‌زاده، عبدالله؛ جوکار، محمدصادق. (۱۳۸۹). «هویت از منظر سازه‌نگاری متعارف و رادیکال»؛ فصلنامه سیاست، ۴۰(۳)، ۱۳۳-۱۵۰.
https://jpq.ut.ac.ir/article_29566.html
- متقی، ابراهیم؛ سعیدی، ابراهیم. (۱۳۹۴). «بررسی سیاست خارجی ایران در قبال بحران سوریه»؛ پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، ۶(۲۴)، ۱-۳۱.
https://journals.iau.ir/article_526283.html
- متقی، ابراهیم؛ کاظمی، حجت. (۱۳۸۶). «سازه‌نگاری، هویت، زبان و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»؛ فصلنامه سیاست، ۳۷(۴)، ۲۰۹-۲۳۷.
https://jpq.ut.ac.ir/article_19248.html

- مجتهدی زنجیرآباد، ابوالقاسم؛ عیوضی، محمدرحیم. (۱۳۹۷). «بررسی نظریه سازه‌انگاری در حوزه مطالعاتی روابط بین‌الملل و لزوم به‌کارگیری آن در راهبرد سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»؛ راهبرد، ۲۷(۸۹)، ۱۷۷-۲۰۵. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.10283102.1397.27.4.7.7>
- مجیدی، محمدرضا؛ عظیمی اعتمادی، محسن. (۱۳۹۴). «دیدگاه‌های نظری درباره نقش هویت در سیاست بین‌الملل»؛ فصلنامه سیاست، ۴۵(۱)، ۲۰۹-۲۲۷. <https://doi.org/10.22059/jpq.2015.54431>
- محمدی، احسانه؛ حاجی‌یوسفی، امیرمحمد. (۱۳۹۷). «هویت، قدرت و امنیت در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران: یک چارچوب نظری»؛ پژوهشنامه علوم سیاسی، ۱۳(۲)، ۳۳-۶۴. https://www.ipsajournal.ir/article_344.html
- مسعودنیا، حسین؛ ابراهیمی، شهرزاد؛ درج، حمید. (۱۳۹۷). «واکاوی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قبال بحران سوریه: چالش‌ها و پیامدها»؛ مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، ۸(۲۸)، ۱۲۵-۱۴۶. https://sspp.iranjournals.ir/article_33909.html
- مشیرزاده، حمیرا. (۱۳۸۴). «گفت‌وگوی تمدن‌ها از منظر سازه‌انگاری»؛ فصلنامه دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ۲۵(۶۳)، ۱۶۹-۲۰۱. https://jflps.ut.ac.ir/article_11222.html
- مشیرزاده، حمیرا. (۱۳۹۴). «احیای حوزه تحلیل سیاست خارجی: تحلیلی چندمتغیره»؛ پژوهشنامه علوم سیاسی، ۱۰(۳)، ۱۳۹-۱۷۱. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.1735790.1394.10.3.4.9>
- مقصودی، مجتبی. (۱۳۸۰). «قومیت‌ها و هویت فرهنگی ایران»؛ نامه پژوهش، ۱۰(۲۲-۲۳)، ۲۰۹-۲۳۲. <https://ensani.ir/fa/article/download/280985>

References

- Awaad, A. F. (2024), "Iranian Saudi rivalry over the regional role... Syria as a model". *Review of Economics and Political Science*, 9(6), 494-512. <https://doi.org/10.1108/REPS-07-2019-0094>
- Buheji, M., & Mushimiyimana, E. (2025). "Re-Engineering Coexistence in Syria-A Comparative Study". *International Journal of Advanced and Multidisciplinary Social Science*, 10(1), 1-11. <https://article.sapub.org/10.5923.j.jamss.20251001.01.html>
- Bunde, T. (2025). "Zeitenwende as a foreign policy identity crisis: Germany and the travails of adaptation after Russia's invasion of Ukraine". *The British Journal of Politics and International Relations*, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/13691481241311568>
- Choopani, H. & Rezai Faramani, R. (2022). "Identical -notions and Turkey's Foreign Policy towards the Syrian Civil War". *Journal of Central Asia and The Caucasus Studies*, 28(118), 115-138. [In Persian]. http://ca.ipsisjournals.ir/article_696791.html?lang=en
- Dorj, H. & Eltiaminia, R. (2020). "Constructivist analysis of the foreign policy of the Islamic Republic of Iran in relation to the political developments in Yemen". *Islamic Revolution Research*, 9(1), 200-219. [In Persian]. https://www.roir.ir/article_120927.html?lang=en
- Kešeljević, A.; Spruk, R. (2024). "Estimating the effects of Syrian civil war". *Empir Econ*, 66, 671-703. <https://doi.org/10.1007/s00181-023-02470-2>
- Kirmanj, S. (2020). "The Syrian Conflict: Regional Dimensions and Implications". *Journal of International Studies*, 10, 57-75. <https://e-journal.uum.edu.my/index.php/jis/article/view/7948>
- Maghsoudi, M. (2001). "Ethnicities and Cultural Identity of Iran". *Research Journal*, 10(22-23), 209-232.

- [In Persian]. <https://ensani.ir/fa/article/download/280985>
- Majidi, M. R. & Azimi Etemadi, M. (2015). "Theoretical perspectives on the role of identity in international politics". *Political Quarterly*, 45(1), 209-227. [In Persian]. <https://doi.org/10.22059/jpq.2015.54431>
- Massoudnia, H.; Shahrooz Ebrahimi, S. E. & Dorj, H. (2018). "Examination of the Islamic Republic of Iran's foreign policy towards the Syrian crisis: Challenges and Consequences". *Strategic Studies of Public Policy*, 8(28), 125-146. [In Persian]. https://sspp.iranjournals.ir/article_33909.html?lang=en
- Mohammadi, E. and Hajiyousefi, A. M. (2018). "Identity, Power and Security in Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran: a Theoretical Framework". *Research Letter of Political Science*, 13(2), 33-64. [In Persian]. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.1735790.1397.13.2.2.6>
- Mojtahedi Zanjirabad, A. & Eyazi, M. R. (2019). "The Study of Constructivism Theory in the Field of Studying International Relations and its Necessity to Apply in the Foreign Policy Strategy of the Islamic Republic of Iran". *Strategy*, 27(4), 177-205. [In Persian]. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.10283102.1397.27.4.7.7>
- Moshirzadeh, H. (2005). "Dialogue between Civilizations from a Structuralist Perspective". *Journal of the Faculty of Law and Political Sciences*, 25(63), 169-201. [In Persian]. https://jflps.ut.ac.ir/article_11222.html?lang=en
- Moshirzadeh, H. (2015). "Revival of Foreign Policy Analysis: a multi variable analysis". *Research Letter of Political Science*, 10(3), 139-171. [In Persian]. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.1735790.1394.10.3.4.9>
- Motaghi, E. & Kazemi, H. (2007). "Constructivism, identity, language and foreign policy of Islamic Republic of Iran". *Political Quarterly*, 37(4), 209-237. [In Persian]. https://jq.ut.ac.ir/article_19248.html?lang=en
- Motaghi, E. & Saeidi, E. (2015). "Study Iran's foreign policy Toward Syria's crisis". *Journal of Political and International Research*, 6(24), 1-32. [In Persian]. https://journals.iau.ir/article_526283.html
- Ramazanadeh, A. & Jokar, M. S. (2010). "Identity on Modern and Radical Constructivism". *Political Quarterly*, 40(3), 133-150. [In Persian]. https://jq.ut.ac.ir/article_29566.html?lang=en
- Rasouli Saniabadi, E. & Arabi, Z. (1403). "Examining the "Other" in China's Foreign Policy: Emphasizing the Country's National Security Documents (2014-2022)". *Foreign Policy Quarterly*, 38(2), 91-122. [In Persian]. http://fp.ipisjournals.ir/article_710529.html
- Sandano, I. A. & Behan, R. A. (2023). "Change in Turkish Foreign Policy towards the Middle East". *Progressive Research Journal of Arts & Humanities*, 5(1), 63-71. <https://doi.org/10.51872/prjah.vol5.Iss1.256>
- Şenyurt, S. E. (2024). "Türkiye and Us Relations in the Context of the Syrian Civil War". *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 354-378. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/83045/1412085>
- Taşdemir, K. D. & İşyar, Ö. G. (2025). "Iran's Defensive Policy in Assad's Syria: Proxy War". *TESAM Akademi Dergisi*, 12(1), 43-65. <https://doi.org/10.30626/tesamakademi.1474611>
- Yetim, M., & Telci, İ. N. (2022). "Another "Third Way" to Narrate the Existing Alliances in the Middle East: Turkey-Qatar, Saudi Arabia-UAE, and Iran-Syria". *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 25(3), 484-505. <https://doi.org/10.1080/19448953.2022.2143841>
- Yıldırım, K. E. & Ercan, M. (2025). "Geopolitical and Strategic Analysis of the Syrian Problem After Regime Change". *Akademik Hassasiyetler*, 12(27), 616-631. <https://doi.org/10.58884/akademik-hassasiyetler.1635269>